

METTE GIØES BIOGRAFI

AF

ERIK REITZEL-NIELSEN

Blandt de opbyggelige skrifter i håndskriftsamlingen i Karen Brahes bibliotek (i Landsarkivet for Fyn) findes en lille bog med sentenser af den hellige skrift om dødens vished og trøst derimod¹, skrevet af METTE GIØE (1599–1664)².

Håndskriftet, der er en i læder indbundet bog i oktavformat, hvoraf 65 blade og to sider af to nu udrevne blade er beskrevne, indeholder imidlertid mere end disse opbyggelige betragtninger, nemlig dels Mette Giøes bestemmelser om, hvorledes hun ønskede, der skulde forholdes med hendes begravelse, dels en kortfattet biografi, om hvilken Hans Brix skriver, at den „er aldrig trykt eller omtalt“.³

Denne biografi, der meddeles nedenfor tilligemed de udtalte

¹ Anne Riising, Katalog over Karen Brahes Bibliotek i Landsarkivet for Fyn. Håndskriftsamlingen. 1956, s. 50 (A VI, 63), jfr. H. Chr. Vogelsang, Fortegnelse over Haandskrifterne i Karen Brahes Bibliothek i Odense (Odense Cathedralskoles Indbydelsesskrift 1857) s. 34 (nr. 87). – I Karen Brahes Bibliotek findes tillige et yngre og større håndskrift af Mette Giøe med sentenser af det gamle og det ny testamente (fra ca. 1645) på 199 bl., se Riising anf. værk s. 50 (A VI, 65) og Vogelsang anf. værk s. 34 (nr. 88). På sidste blad af dette håndskrift har søsteren Anne Giøe skrevet: „Dise Sentenser hafuer min sl. syster Jomfru Mette Giøe skrefuet mens hun var hos canseller Christen Tamissøn [Sehested]. A. G.“

² Om hende se bl. a. G. L. Wad i Brickas biogr. Lex. VI, 1892, s. 74 f., Hugo Andersen i Dansk biogr. Leks. VIII, 1936, s. 140, R. Nyerup og J. E. Kraft, Alm. Litteraturrex., 1820, s. 192, H. Ehrencron-Müller, Forfatterlex. III, 1926, s. 221, Alb. Thura, Gynæceum Danis literarum, 1732, s. 65 f., F. C. Schönau, Danske lærde Fruentimmer, 1753, s. 668 ff. og 1547 ff., C. P. Rothe, Brave danske Mænd og Quinders Berømmelses Eftermæle, II, 1753, s. 398 f., H. J. Birch, Billedgallerie for Fruentimmer, I, 1753, s. 126, Hans Brix, Analyser og Problemer, I, 1933, s. 168 ff. – Slægt se Danmarks Adels Aarvog XIII, 1896, s. 140 ff. og H. Berner Schilden Holstens anetavle i Fra Arkiv og Musæum, 2. rk., I, 1925, s. 315.

³ Hans Brix, Analyser og Problemer, I, 1933, s. 178. Anf. værk er det (s. 190) ved en fejltagelse anført, at håndskriftet er fra 1644, og at biografien er afsluttet af Mette Giøes niece.

ønsker med hensyn til begravelsen, er af Mette Giøe påbegyndt i 1642, da hun havde ophold på Rosenholm hos sin onkel HOLGER ROSENKRANTZ „den Lærde“ (1574–1642). Den afbrydes brat bl. 59^r og fortsætter med en alderdomspræget skrift, der stærkt kontrasterer til den tidligere faste og smukke skrift, for så kort efter påny – bl. 60^r – at standse midt i en sætning. Efter Mette Giøes død den 17. oktober 1664 er biografien (i november måned s. å.) afsluttet (bl. 60^r–65^r) af hendes yngre søster, den kendte bogsamler ANNE GIØE (1609–81).

Selvbiografisk litteratur er i Danmark en relativ sen foreteelse, der først begynder omkring år 1600. Hvad der findes af denne litterære genre fra det 17. århundrede er for størstedelens vedkommende kun summariske beretninger, almanaknotitser, lakoniske dagbogsnotater eller rejsebeskrivelser, der i stilistisk henseende er stive og tørre, også i de tilfælde, hvor forfatteren iøvrigt – f. eks. som brevsriver – er kendt som en livfuld skribent. Oftest meddeles kun de nøgne fakta: kort, uden kommentar og uden nuancer. Det er alene den udvortes skæbne, ikke den åndelige eller sjælelige udvikling, der redegøres for. Forsøg på individualiserende karakteristik af personer, analyser af situationer eller hændelsesforløb, redegørelse for tidens åndelige strømninger og beskrivelser af steder eller naturomgivelser er i århundredets første halvdel endnu sjældne undtagelser.

Mette Giøes biografi adskiller sig i denne henseende ikke fra flertallet af samtidens biografiske skildringer. Det kan af biografien knap spores, at både hun og søsteren Anne, der begge var meget belæste og litterært interesserede, besad stilistiske evner.

For en nutidsbetragtning er det dog måske mere påfaldende, at adskillige, meget væsentlige forhold, der på afgørende måde har grebet ind i den biografieredes liv, og hvorom man gerne havde ønsket udførlige og autentiske oplysninger, er helt uomtalt.

Når Mette Giøes navn er bevaret ned til vore dage, skyldes det jo hendes litterære virke. I 1646 udgav hun anonymt den engelske biskop LEWYS BAYLY'S¹ „Praxis pietatis det er: Gudfryctigheds Øffu-

¹ Lewis Bayly (død 1631), walisisk prædikant, trods sin calvinisme af James I 1616 udnævnt til biskop af Bangor (Wales), men kort efter anklaget på grund af sin polemik med højkirken (William Laud). Hans i teksten nævnte bog (”The praxis of Piety directing a Christian how to walk that he may please God”), som Mette Giøe har oversat fra den tyske udgave, var en i datiden overordentlig meget læst bog, der oversattes til en lang række sprog, således f. eks. af „indianernes apostel“ John Eliot (1604–90) til et indianersprog for at benyttes i missionen. Bogen har haft ind-

else. Først beskreffuit paa Engelsk, siden paa Tydsk oc nu paa Dansk udsat“ (hvoraf der 1666 og 1705 kom nye udgaver), og 1657 – ligeledes anonymt – første del af ANDERS SØRENSEN VEDELS¹ folkevisesamling: „Den I. Part Tragica eller gamle danske historiske Elskoffs Vjser, som ere lagde om saadan Kierligheds Øffvelse, som haffuer taget en tragisk eller sørgelig Ende.“ I hendes biografi, der kun er skrevet for den nærmeste slægt, er intet omtalt om disse arbejder.

Hans Brix antager² – og har på overbevisende måde underbygget sin hypotese – at Mette Giøe har forfattet den anonyme visesamling, der går under navnet Den danske Kæmpebog³. Håndskriftet⁴ hertil,

flydelse på Bunyan og Spener. Hovedtanken er, at kristendom ikke er lære, men liv, et liv, der behersker og regulerer alt, og som ved opøvelse og askese kan nå frem til hellighed. Den bygger på prædestinationstanken. Se H. Holmquist, Kirkehistorie, II, 2. udg. v. Jens Nørregaard, 1935, s. 365, Hermann Gunckel og Leopold Zscharnack, Die Religion in Geschichte und Gegenwart, I, 1927, s. 838, Kirke-Leksikon for Norden, I, 1900, s. 242. – Også Mette Giøes svigerinde Karen Bille var optaget af Bayly; i Karen Brahes bibliotek (A VI, 18) findes et håndskrift (fra ca. 1650) med en af hende udført oversættelse af et af hans skrifter.

¹ Se herom særligt Hans Brix, *Analyser og Problemer*, I, 1933, s. 166–93. At Mette Giøe har haft adgang til Vedels materiale ses af indledningerne til „Tragica“: de 19 første og den sidste er underskrevet „A. S. V.“. Muligvis har Mette Giøe fået dette materiale af lægen og oldforskeren Ole Worm (1588–1654), der 1646 digtede et æredigt til hendes oversættelse af *Praxis pietatis*; iflg. Møller, *Cimbria Litterata*, II, 1745, s. 909, havde biskop Chr. Worm (1672–1737), Ole Worms sønnesøn, manuskripter af Vedel („*Cantelinarum veterum Danicarum Tomus secundus, qvi in Christ. Wormii Bibliotheca superesse fertur Hafniensi*“), der gik til grunde ved branden 1728, se Brix, *anf. værk* s. 177. Jfr. C. F. Wegener, *Anders Sørensen Vedel*, 1846, s. 228 note 20, s. 234 note 12 og s. 257; Sofus Larsen i *Tilskueren*, 1917, 2. halvbind, s. 162 ff.

² Hans Brix, *Analyser og Problemer*, I, 1933, s. 178 ff.

³ Om denne se bl. a. N. M. Petersen, *Bidrag til den danske Litteraturs Historie*, III, 1868, s. 429; J. Paludan, *Renaissancebevægelsen i Danmarks Litteratur* i det 17. Aarhundrede, 1887, s. 349 f.; samme, *Danmarks Litteratur mellem Reformationen og Holberg*, 1896, s. 316 f.; A. D. Jørgensen, *Peder Schumacher Griffenfeldt*, I, 1893, s. 234; Carl S. Petersen og Vilh. Andersen, *Ill. dansk Litteraturhistorie*, I, 1929, s. 552 f.; F. J. Billeskov Jansen, *Danmarks Digtetekunst*, I, 1944, s. 131.

⁴ Kgl. Bibl. (Additamenta 52,4^o). Bogen er ikke skrevet med Mette Giøes hånd. Fr. Barfod udtaler s. II i indledningen til sin udgave: „Af indre og ydre grunde (af ånden og af håndskriften) er det aldeles klart, at alle rettelser hidrøre fra forfatteren og ikke fra nogen som helst anden. Det turde også være klart, at vi ikke have forfatterens kladder for os, men hans renskrift.“ Der er dog intet til hinder for at antage, at håndskriftet, der muligt er tænkt om trykmanuskript, er en afskrivers arbejde, og at rettelserne, hvor de ikke blot er rettelser efter forlægget, kan være dikteret af forfatteren. I håndskriftet mangler enkelte steder i indledningerne at indføjes sidetal ved litteraturhenvisningerne.

der muligt kun er et fragment, kom først for dagen, da Rasmus Nyerup i 1823 erhvervede det på en auktion efter den kendte præst og folkelivsskildrer Joachim Junge (1760–1823); 1860 blev håndskriftet udgivet af Frederik Barfod. Samlingen indeholder 60 vers, hvis emner mest er hentet fra Saxo, Snorre og Huitfeldt. Viserne indledes – som i Vedels (og Mette Giøes) „Tragica“ – med en indledning, der vidner om stor belæsthed, og de er skrevet til de i det 17. århundrede gængse melodier: foruden folkevisemelodierne hyrdeviser, salmer eller gadeviser. Nyerup¹ var tilbøjelig til at tro, at Laurids Kok (1634–91) var forfatteren, Fr. Barfod² mente, omend med tvivl, at det var Søren Poulsen Gotlænder (eller Judichær; 1599–1668), og andre har gættet på Lyschander (1558–1624). Nils Schiørring³ har påvist, at en betragtning af melodiangivelserne i håndskriftet bestyrker formodningen om, at samlingen er blevet til i tiden 1653–60, hvorfor det – da også en række andre kriterier taler derfor – ligger meget nær at antage, at Mette Giøe er forfatteren. Hun er den eneste, der med sikkerhed vides på dette tidspunkt at have beskæftiget sig med Vedels folkevisesamling, som Kæmpebogen bygger på, og som den tilsigter at forny⁴. Desværre giver biografien ingen oplysninger herom.

Uomtalt er også den yngste søsters, SIBYLLE GIØES tragiske skæbne, der må have ramt „de stolte Giøer“ hårdt. Sibylle Giøe blev, kun 24 år gammel, dømt til døden på herredagen i Odense 1635 og henrettet dér den 7. december 1635 for at have ombragt sit uden for ægteskab fødte barn. Rygtet vilde dengang vide, at hendes svoger, MOURIDS ASCHERSLEBEN til Jerstrup (1596–1641), på hvis gård fødslen havde fundet sted, var fader til barnet. Han var derfor en kort tid

¹ R. Nyerup i „Literatur-, Kunst- og Theater-Blad“ (udg. af A. P. Liunge), 1824, s. 115 f., 118 f. og 122 f.

² Håndskrift i Kgl. Bibl. (Ny kgl. Saml. 1819 fol.).

³ Nils Schiørring, *Det 16. og 17. århundredes verdslige visesang*, I, 1950, s. 379 ff. Også A. D. Jørgensen (*Peder Schumacher Griffenfeld*, I, 1893, s. 478) antager, at Kæmpebogen næppe er yngre end Frederik III's tid: kongedøtre kaldes „frøikener“, ikke prinsesser; der skrives c, hvor en lidt senere tid skriver ch (oc, mact, tuct), og Huitfeldt citeres efter 1652-udgaven. – I den her gengivne biografi skriver Mette Giøe såvel „oc“ som „och“; Anne Giøe (1664) kun och, men på denne ortografi kan intet med sikkerhed sluttes; formen och findes således allerede i midaldrelige håndskrifter.

⁴ Manuskriptet er skrevet på hollandsk og tysk papir; desværre giver vandmærkerne ikke noget sikkert holdepunkt for en datering, omend det er sandsynligt, at håndskriftet stammer fra midten af det 17. århundrede. Jeg skylder hr. Ove K. Nordstrand, Det kgl. Bibliotek, tak, fordi han som særligt sagkyndig har villet undersøge vandmærkerne for mig.

fængslet i Odense i 1635, men blev løsladt, og rygtet om hans faderskab er sikkert grundløst.¹

Heller ikke omtales det rige, åndelige liv på Rosenholm, hvor Mette Giøe havde sit hjem fra sit 20. år, skønt dette ophold blev bestemmende for hendes livsførelse: hendes gudsfrygt, hendes hjælp-somhed og hendes litterære interesser. At onklen Holger Rosenkrantz stod hende nær, fremgår bl. a. også deraf, at hun rejste fra Rosenholm for at kunne være til stede ved hans dødsleje i København,² og også fra tanten, SOFIE BRAHE (1550–1616), har hun modtaget påvirkninger.³ Om hendes 18 år lange ophold hos Holger Rosenkrantz' svigersøn, kansleren CHRISTEN THOMESSEN (SEHESTED) (1590–1657), der var gift med hendes kusine METTE ROSENKRANTZ (1600–44), og om hans personlighed gives kun sparsomme meddelelser, selvom biografien må siges at bekræfte de iøvrigt foreliggende udsagn om hans retsind og elskelige karakter. I det hele søger man forgæves efter oplysninger om de personligheder, der har stået hende nær og har haft indflydelse på hendes åndelige vækst. Om svigerinden, den lærde BIRGITTE THOTT (1610–62), der var gift med broderen OTTE GIØE til Turebygård, melder biografien således intet, skønt der sikkert har været et levende interessefællesskab mellem de to lærde damer.

De ydre politiske forhold nævnes næsten slet ikke, selv ikke hvor de har grebet ind i slægtens historie. Mette Giøes liv faldt i en urolig tid. Hun har oplevet Kalmarkrigen (1611–13), hvor hendes fader døde; Danmarks deltagelse i Trediveårskrigen (1625–29), hvori tre brødre deltog og den yngste, MOGENS GIØE, faldt (1626), og under hvilken Rosenholm blev besat af Wallensteins tropper og led betydelig overlast;⁴ Torstensson-krigen (1643–45) og de to svenskekrige (1657–58

¹ Se om denne sag G. L. Wad, *Fra Fyens Fortid*, I, 1916, s. 1–12; Kr. Erslev, *Aktstykker og Oplysninger om Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IVs Tid*, II, 1887, s. 411.

² Dette anføres i Ole Vinds ligprædiken over Holger Rosenkrantz, se *Kirkehist. Saml.*, 3. rk., VI, 1887–88, s. 34, jfr. J. Oskar Andersen, *Holger Rosenkrantz den Lærde*, 1896, s. 391. Holger Rosenkrantz rejste 20. okt. 1642 til den udvalgte tronfølgers bryllup i Nykøbing, men blev syg på vejen mellem København og Korsør og måtte vende tilbage til København. Den nærmeste slægt samlede straks i København, og Mette Giøe kom fra Rosenholm til byen nogle dage senere.

³ Sofie Brahe har skrevet nogle „Sentenser af den Hellige Skrift“ (146 bl.), der findes i Karen Brahes bibliotek, se Anne Riisings anf. værk s. 50 (A VI, 62) og Vogelsang anf. værk s. 37 (nr. 104), og som måske har været forbillede for Mette Giøes tilsvarende arbejder.

⁴ Ved denne lejlighed blev biblioteket gjort til krigsbytte; det lykkedes senere Holger Rosenkrantz med stor bekostning at generhverve det. Se J. Oskar Andersen,

og 1658–60) under Frederik III, der tvang Mette Giøe til at tage ophold i Sorø, og som fordrev broderen Falk Giøes enke, KAREN BILLE, og søsteren Anne Giøe fra Hvidkilde, mens Turebygård, hvor broderen Ottens enke, Birgitte Thott, havde sit hjem, blev plyndret af svenskerne. Statsomvæltningen 1660 er også unævnt, skønt PEDER REEDTZ (1614–74), der var gift med en datter af Christen Thomesen Sehested og stod hende nær, havde medvirket dertil og var den, der den 17. oktober 1660 tilbageleverede Frederik III den kasserede håndfæstning.

Det, hvorom biografien samler sig, er da – næstefter en opregning af Mette Giøes ascendens – en redegørelse for, hvor hun har opholdt sig¹ og en (af søsteren forfattet) omtale af hendes gudsfrygt og hendes hjælpsomhed over for de fattige. Det er øjensynligt dette, der har forekommet samtiden at være det væsentlige i Mette Giøes liv.

Om grunden til, at Mette Giøe ønskede at skrive sin biografi, oplyser hun intet. Det er muligt, at den er blevet til som et udslag af hendes stærke slægtsinteresse, der også på anden måde har lagt sig for dagen,² og som i biografien manifesterer sig dels ved den meddelte oversigt over hendes forfædre, dels ved at håndskriftet henvender sig til dem, der måtte blive hendes arvinger, altså hendes søskende eller disses børn. Måske har hun på Rosenholm fået en impuls til at berette om sit eget liv ved at læse den skildring, Holger Rosenkrantz' fader, rigsråd JØRGEN ROSENKRANTZ (1523–96) i 1590 har skrevet om sit livs begivenheder (indtil 1579), en af de tidligste selvbiografier, der findes i dansk litteratur.³

Mere nærliggende er det dog måske at antage, at motivet har været det, der dengang så ofte var afgørende for adelen: at give materiale til ligprædikenen.⁴ Herfor taler ialtfald dels, at opregningen af Mette

Holger Rosenkrantz den Lærde, 1896, s. 286; Lauritz Nielsen, Danske Privatbiblioteker gennem Tiderne, I, 1946, s. 72 ff.

¹ Det fremgår heraf, at den almindelige opfattelse (se f. eks. Bricka, Ehrencron-Müller og Dansk biogr. Leks.), at hun havde ophold hos en af sine søskende, ikke er rigtig.

² Mette Giøe har 1663 udarbejdet en slægtebog, hvori hun udleder sin herkomst fra Valdemar IV Atterdag og Tove. En afskrift af dette håndskrift – hvis original synes bortkommet – er i uddrag meddelt af Abr. Kall i Nye Danske Magazin, II, 1806, s. 341–44. Om denne slægtebog se Personalhist. Tidsskr. 1. rk., III, 1882, s. 33–37, 8. rk., IV, 1925, s. 348–49, V, 1926, s. 305–07, VI, 1927, s. 83–84, 170–71, 9. rk., I, 1928, s. 73–77.

³ Carl S. Petersen og Vilh. Andersen, Ill. dansk Litteraturhistorie, I, 1929, s. 379 og 825.

⁴ Se de hos Troels-Lund, Dagligt Liv i Norden i det 16. Aarhundrede, 5. udg., IV, 1929–31, XIV bog, s. 21 anførte eksempler.

Giøes ascendens er affattet nøjagtig efter det skema, der anvendtes i det 17. århundredes ligprædikener,¹ dels at det var hendes agt i biografien at omtale, „paa huad steder ieg haffuer værtt“, et emne, der traditionelt behandlede i ligprædikenernes biografiske afsnit. Og herimod kan næppe anføres, at dette motiv skulde være i strid med Mette Giøes udtalte ønsker: at „ald verdens offuerflødige oc vittløff-tige berømmelse“ skal forbigås i talen ved hendes begravelse, „thi ieg kiendes mig for Gud alldellis ingen ros oc berømmelse at haffue fortient.“ Efter datidens opfattelse var opregningen af anerne ikke udtryk for pral eller hovmod; at man var „aff god fornemme Adels Stamme“,² var en kendsgerning, man var taknemlig for, og som man ikke behøvede at lægge skjul på; eller, som det udtrykkes i en ligprædiken fra 1633: „Huad er det skønt oc ynskeligt at være kommen aff det, som got er“.³

At Mette Giøe ialtfald ikke selv ved at anføre sit slægtsregister har følt standshovmod eller forfængelighed fremgår af nogle vers, hun senere (1663) andetsteds⁴ har skrevet, og hvor det hedder:

Høyhed og Ære, Skiold, Hielm og Anehr
 Det praler som Guld, er dog ichun Muld
 Det gloer i Øye og hielper ichun føye.

in Summa

Ald Verdens Friehed og Føg, er indtet uden Skorsteens Røg
 Dertil med ald hindis Friehed og Ferdt
 Er neppe en Tørve verdt,
 Det ville jeg du schulle agte med Skel
 Thi Vaabenens Farffue og Guldet self
 Det seer du effter, det veed jeg vell.

Under disse vers har hun yderligere anført to skriftsteder, der harmonerer med den tanke, versene udtrykker: 1. Kor. 26–29 („Kiere Brødre, seer til Eders Kald, der er iche mange Viise paa Legems Vegne, iche mange veldige, iche mange friborne kaldede, men hvad som ringe er for Verden, det udvalde Gud, paa det indtet Kiød schall rose sig

¹ Jfr. C. F. Bricka, *Den danske Adel i det 16. og 17. Aarhundrede. Samtidige Levnetsbeskrivelser uddragne af trykte og utrykte Ligprædikener* (1913), se især s. 29 ff. (ligprædiken over Marcus Giøe). Den i teksten straks nedenfor omtalte ligprædiken over Mette Rosenkrantz er opbygget efter ganske samme skema.

² C. F. Brickas anf. værk s. 23.

³ I. c. s. 90.

⁴ I indledningen til den ovenfor s. 62 note 2 nævnte slægtetog, se *Nye Danske Magazin*, II, 1806, s. 341; *Vor Fortid*, III, 1919, s. 374; *Hans Brix, Analyser og Problemer*, I, 1933, s. 178.

for hannem“) og Jeremias 9,24 („Hvo som vil rose sig, hand rose sig deraf, at han veed och kiender, jeg er Herren“).

Desværre synes ligprædikenen over Mette Giøe ikke at være trykt, således at man kan se, hvor nøje den stemmer overens med hendes (og søsterens) optegnelser. Schönau¹ anfører ganske vist – med Alb. Thura² som kilde – at ligprædikenen blev holdt af århusbispen ERIK MOGENSEN GRAVE, og findes trykt, men der foreligger her utvivlsomt en forveksling med ligprædikenen over stiftsbefalingsmand, geheime-råd ERIK ROSENKRANTZ' anden hustru METTE ROSENKRANTZ (1632–65), der er trykt 1666³. Derimod findes der „En Klage-Dict offer Dend Velbiurdige nu S. Jomfru Jomfru Mette Gøde Velb. Sal. Hendrich Gødes Daatter til Skiørring, Hvis Salige Lig ved en anseelig Adelig Comitæ den 7 Nov Ao 1664 til Vor Frue Kirche bleff geleidiget oc i sit Begræffvelsis Sted hensat Til sidste æris bevisning fremstillet af Dierick. Karst. Hols.“,⁴ der er trykt i København „hos Henrich Gøde,⁵ K.M. oc Acad. Bogtr.“. Dette tryk indeholder et klagedigt på dansk, derpå en „Ode Jambica“ på 7 strofer på tysk og endelig et latinsk epitaphium. Noget bidrag til Mette Giøes biografi giver disse digte ikke.

Om Mette Giøe og hendes nærmeste kreds: hendes forældre og søskende, skal her blot meddeles følgende:

Mette Giøe er født den 27. juni 1599 på Skørringe (Falster)⁶ som den ældste af 10 søskende og døde i København den 17. oktober

¹ F. C. Schönau, Danske lærde Fruentimmer, I, 1753, s. 668–69 med noten, se også s. 1551; han bemærker dog (s. 670): „Jeg haver ellers giort mig al Umage for at faae denne Biskop Graves Lig-Prædiken i Hænder, men haver ingensteds været at bekomme, hverken hos Hr. Archivarius Langebek, eller Hr. Secræterer von Aspern, som dog besidde en anseelig Samling deraf“.

² Alb. Thura, Gynæceum Danis litterarum, 1732, s. 65: „mortua anno 1666 & laudata funebri Concione a D. Erico Magni Grave, Arhusiensium quondam Præsule, luci publicæ postmodum exposita.“

³ Derfor er Mette Giøes dødsår undertiden fejlagtigt angivet til 1666, se Thura anf. værk s. 65, Schönau anf. værk s. 668 og 1551, H. J. Birch, Billedgallerie, I, 1793, s. 126, R. Nyerup og J. E. Kraft, Alm. Litteraturlex., 1820, s. 192.

⁴ Findes i Karen Brahes bibliotek.

⁵ Om denne, der bl. a. har trykt Anders Arreboes „Hexaëron“ (1661), se Dansk biogr. Leks. VIII, 1936, s. 527–28.

⁶ Maribo amt, Sønder herred, Falkerslev sogn. Som ndf. i teksten nævnt kom gården 1604 under kronen (dronningens livgeding); under Frederik IV lagdes den under ryttergodset og solgtes ved dettes ophævelse (1766) til justitsråd Oluf Stampe (1717–85), en broder til generalprokurøren Henrik Stampe (1713–89).

1664. Som flere af sin slægt blev hun begravet i Sorø kirke.¹ Udover de sparsomme oplysninger, den nedenfor meddelte biografi indeholder, og det ovenfor anførte om hendes litterære virke, ved vi meget lidt om hendes liv. Tør vi tro SØREN TERKELSEN (død 1656 eller 1657) har hun ikke været en stuelærd, der kun var optaget af sine boglige sysler, men har tillige haft en levende interesse for naturen, særligt for havebrug og fremelskning af sjældne planter og frugter, hvad dengang ikke var almindeligt. I Terkelsens „Den Christelige Hustrue“ (1675), der i det væsentlige er en oversættelse af en del af den hollandske digter JACOB CATS' (1577–1660) læredigt om ægtestanden („Houwelijk“) hedder det s. 220 om Mette Giøe:

En Adelig Dam² ey langt herfra mand finder
 Et Lius oc Gylden-Krands blant alle Mør oc Qvinder/
 Hun veed at søge ræt sin Tids-Fordriff oc Fryd
 Udi sin skønne Haug'/ O hvad for stor en Dyd!
 Der har hun mangan Fruct langt fra aff andre Lande/
 Der findes mangan Vext oc fra de heede Strande/
 De Blomstre dejlige/ ja den udpersed Vjn/
 Saa skøn oc moed/ som den var kommen ned fra Rin/
 I Parckerne mand seer de Fiske sig omsvinge/
 Paa Træerne Fuglene saa artigt siung' oc springe/
 Aff Skilderj stor Pract/ alt ordnet efter Kunst/
 En herlig Sall derhos/ alt udaff Jomfruens Gunst/
 Men hvad der hører til aff Stol' oc Boerd i Sale
 Sampt anden Herlighed/ som jeg kand ey affmale,
 Det mig for meget er. Min Pen er alt for svag/
 At før' O Dydens Speil, din Loff ræt for en Dag.
 Min Jomfru/ største Tack: I lærer unge Quinder
 Hvor udi Haugen mand saa stor Forlystning finder/
 I lærer/ hvor mand skal ald Ofverdaad modstaa/
 Hvordan mand Ære, Tuct oc Kaadhed bære maa.
 End er der meere Gafn udi den Haug' at finde/
 Saa fremt du icke vilt til Barcken dig slet binde;
 Her er alleen' ey Fruct, som Tungen eftertraar/
 Men det er videre oc ind i Siælen gaar.

¹ I Sorø kirke (gravkælderen under Johannes den Døbers kapel) er foruden Mette Giøe begravet broderen Falk Giøe og dennes hustru Karen Bille, søsteren Anne Giøe og brodersønnen Mogens Giøe (død 1683), se J. B. Løffler, Gravmonumenterne i Sorø Kirke, 1888, s. 48; Danmarks Kirker, Sorø Amt, 1936, s. 102 f.

² Hertil trykt marginalnote: Jomfru Mette Gyøe.

Mette Giøes fader var HENRIK GIØE¹ til Skørringe (1562–1611), som han 1604 mageskiftede med kronen² til Turebygård (det nuværende Turebyholm). Han havde gået i Herlufsholms skole, blev 1579 immatrikuleret ved universitetet i Rostock, var tre år i udenlandsk krigstjeneste og deltog 1611 i Kalmarkrigen. Han blev ved Kalmar angrebet af en epidemisk sygdom, der herskede i den danske lejr, og måtte syg føres til København; efter tre dages sengeleje her døde han den 28. september 1611, 49 år gammel. Moderen var BIRGITTE BRAHE (1576–1619), datter af rigsråd AXEL BRAHE til Elvedgård (1550–1616) og dennes første hustru METTE GIØE (død 1584) og altså broderdatter af astronomen. Tre måneder efter faderens død fødtes den yngste datter, Sibylle, der fik så krank en skæbne.

Efter faderens død 1611 anbragtes de fire sønner hos Holger Rosenkrantz, der var gift med mosteren Sofie Brahe, på Rosenholm, hvor der dengang var et helt akademi af unge og ældre, der var betroet Holger Rosenkrantz til opdragelse og uddannelse.³ Efter moderens død 1619 kom også de seks døtre til Rosenholm. Da i 1625 ELLEN GIØE (1603–56) og IDE GIØE (1606–54) blev gift med henholdsvis MOURIDS ASCHERSLEBEN⁴ til Jerstrup (1596–1641) og JENS JUEL⁵ til Lindbjerggård (1592–1636), tog de ugifte søstre ophold hos deres gifte søstre, mens alene Mette Giøe blev hos onkelen og tanten.⁶ Senere (1641) blev søsteren BEATE GIØE (død 1672) gift med HANS BILLE⁷ til Jungetgård (1601–72).

¹ Danmarks Adels Aarvog XIII, 1896, s. 156; Museum, 1895, 1. halvbind, s. 334.

² Svend Thomsen, Dronning Sophies Kopibøger 1588–1617, 1937, s. 276–77.

³ J. Oskar Andersen, Holger Rosenkrantz den Lærde, 1896, s. 114 ff. I Ole Vinds ligprædiken (Kirkehist. Saml. 3. rk., VI, 1887–88, s. 28) opregnes en del af eleverne, og det anføres, at disse „med Tydske og Danske ikke langt fra et halvt-hundrede sig skal beløbe“. Henning Poulsen antager (Sophie Brahes Regnskabsbog 1627–40, 1955, s. viii), at der har været flere elever, mens derimod J. Oskar Andersen (anf. værk s. 114) mener, at antallet ikke har oversteg ca. 50.

⁴ Søn af Jørgen von Aschersleben til Jerstrup og Nordskov (død 1625) og Maren Brockenhuus Eilersdatter, se Danmarks Adels Aarvog, I, 1884, s. 38. I ægteskabet var to børn, deriblandt sønnen Jørgen von Aschersleben, der døde som slægtens sidste mand i Danmark; i Tyskland uddøde slægten 1797.

⁵ Danmarks Adels Aarvog, XLIV, 1927, II, s. 28, søn af Peder Jensen Juel til Alsted (død 1604) og Margrethe Ulfstand (ca. 1527–1612).

⁶ Ole Vinds ligprædiken, Kirkehist. Saml., 3. rk., VI, 1887–88, s. 28.

⁷ Danmarks Adels Aarvog, VII, 1890, s. 89. Han, der tidligere (1635) havde været gift med Kirsten Lunge (Dyre) Jørgensdatter (1608–37), var søn af Steen Bille (1565–1629), der havde en stor bogsamling og litterære interesser. I Karen Brahes bibliotek findes en samling salmer og åndelige sange, der tilskrives ham,

Af de ugifte søstre er Sibylle allerede omtalt ovenfor. ANNE GIØE¹ (1609–81), der fuldførte Mette Giøes biografi, er kendt for sine litterære interesser. Da Holger Rosenkrantz 1627 tog ophold i Sverige, flyttede hun til Brandholm til sin broder Eskild, men allerede det følgende år til Hvidkilde hos broderen Falk, der samme år var blevet gift, og som var den af brødrene, der stod hende nærmest, og med ham og hans hustru levede hun i ca. 32 år. Da Falk Giøe 1649 blev hofmester i Sorø, fulgte hun ham dertil, og efter hans død (1653) tog hun påny ophold på Hvidkilde hos hans enke, Karen Bille. Under svenskekrigen måtte hun og svigerinden forlade Hvidkilde og boede 1658–60 i Sorø hos Falk Giøes datter, SUSANNE GIØE (1634–83) og dennes mand PREBEN BRAHE² til Engelsholm og Hvedholm (1627–1708), der under krigen havde måttet flygte fra deres jyske gods Engelsholm til Sorø. Samtidig opholdt Mette Giøe sig i Sorø hos fættereren Jørgen Rosenkrantz (se ndf.). Det var en åndeligt interesseret kreds, der således samledes i Sorø: Anne Giøe var ikke blot bogsamler, men har også efterladt et lille manuskript med kateketiske spørgsmål og svar; Karen Bille har skrevet og oversat salmer og har oversat flere opbyggelige skrifter fra fransk og tysk (deriblandt et skrift af Bayly); Susanne Giøe har samlet salmevers, skriftsteder og sentenser af det gamle testamente og oversat nogle skrifter fra fransk, og endelig har hendes mand, Preben Brahe, skrevet nogle betragtninger over bøn og nadver og forfattet nogle salmer.³ Efter fredsslutningen slog Anne Giøe sig ned i Næstved, hvor hun boede i mere end 13 år. Her fik Peder Syv (1631–1702), der 1658–64 var rektor for latinskolen i Næstved og senere sognepræst i det ikke langt derfra liggende Hellested på Stevns, adgang til hendes bibliotek, der var særligt rigt på dansk litteratur. Læsningen af disse danske bøger har antagelig bidraget til, at Peder Syv forlod den klassiske filologi og fremtidig helligede sig fædrelandets sprog.⁴ Sine sidste år tilbragte Anne Giøe i

deriblandt den fra tysk oversatte „Jeg råber fast, o Herre“, der findes i Den danske Salmebog (nr. 474).

¹ Dansk biogr. Leks. VIII, 1936, s. 126–27; Lauritz Nielsen, Danske Privatbiblioteker gennem Tiderne, I, 1946, s. 97–103.

² 1627–1708, Dansk biogr. Leks. III, 1934, s. 576–77. Han var søn af rigsråd Jørgen Brahe (1585–1661) og Anne Gyldenstjerne (1596–1677) og fader til bogsamleren Karen Brahe (1657–1736), der 1716 stiftede Odense adelige jomfrukloster.

³ Samtlige nævnte skrifter findes i Karen Brahes biblioteks håndskriftsamling (se registeret til Anne Riisings anf. værk).

⁴ R. Paulli i Carl S. Petersen og Vilh. Andersen, Ill. dansk Litteraturhist., I, 1929, s. 882; Carl S. Petersen i Dansk biogr. Leks. XXIII, 1942, s. 237.

Odense efter opfordring af Susanne Giøe og Preben Brahe; hun boede i deres gård, Jens Andersens Beldenaks gamle bispegård, det nuværende adelige jomfrukloster i Odense. Sin store bogsamling på ca. 1000 bind, hvoraf ca. 100 bind manuskripter, testamenterede hun til KAREN BRAHE¹ (1657–1736), en datter af Susanne Giøe og Preben Brahe, og i Karen Brahes Bibliotek udgør Anne Giøes samling grundstammen. Anne Giøe døde under et besøg hos broderdatteren på Hvedholm og begravedes i Sorø kirke.²

Den ældste broder **ESKILD GIØE**³ (1600–47) studerede med sine yngre brødre Falk og Otte i Strasbourg, 1631 erhvervede han Brandholm (i Jylland) af broderen Otte som vederlag for sin anpart i Turebygård, men solgte den atter. 1640 fik han bestalling som ritmester over et kompagni landdryttere nordenfjelds. Han var (1625) gift med **EMERENTZE ROSENKRANTZ**, datter af **CARSTEN ROSENKRANTZ**⁴ til Kogsbøl, Gribsgård og Kambo i Norge og **KAREN JACOBSDATTER BREIDE**, med hvem han havde fem børn, der ikke har efterladt sig mandlig descendens.

Den næstældste broder **FALK GIØE**⁵ (1602–53) rejste 1611 udenlands og besøgte universiteterne i Giessen, Strasbourg, Leipzig og Leiden, var derpå nogle år hofjunker hos hertugen af Nevers i Frankrig, deltog som før nævnt i Trediveårskrigen og var bl. a. med i slaget ved Lutter am Barenberg (17. august 1626). 1632 blev han kornet ved Henning Walkendoffs fynske kompagni, 1642 og 1646 udnævntes han tilligemed Lauritz Ulfeld (1605–59) til landkommissær i Fyn. Inden for den fynske adel vandt han en betydelig position og var fra 1639 dens fuldmægtig ved alle møder.⁶ Med sin hustru fik han Hvidkilde og Nakkebølle, og 1635 arvede han efter Birte Bille en part i Gammelkøgegård, som han efterhånden samlede,⁷ men 1641 solgte

¹ Dansk biogr. Leks., III, 1934, s. 564–71; Lauritz Nielsen, Danske Privatbiblioteker gennem Tiderne, I, 1946, s. 103–106.

² Biskop Jens Bircherod skriver i sin dagbog ved hendes død: „Jomfrue Anne Giøe til Hvidkild, Henrici Giøe, prænobilis Dani Filia, en høybedaget og af sin exemplariske Guds frygt samt store Curiositet med alde danske Bøger at sammen-sanke, viitberømt Jomfrue, døde paa Hvedeholm i Fyen /: hvor hun vaar henreyst, sin Broderdatter Fr. Susanne Giøe at besøge:/ Kl. 8 Formid.“, Personalhist. Tidsskr., 9. rk., I, 1928, s. 130.

³ Danmarks Adels Aarbog, XIII, 1896, s. 156; J. C. W. Hirsch og Kay Hirsch, Fortegnelse over danske og norske Officerer 1648–1818, IV (Kgl. Bibl.).

⁴ Danmarks Adels Aarbog, XXVII, 1910, s. 443–44.

⁵ Dansk biogr. Leks., VIII, 1936, s. 134–35.

⁶ Kr. Erslev, Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadet og Stændermødernes Historie i Kristian IVs Tid, II–III, 1887–90 (se registeret).

⁷ Franziska Carlsen, Efterretninger om Gammelkøgegaard og Omegn, I, 1876, s. 155–56.

til Christen Skeel. 1648 blev han ridder, og det følgende år udnævntes han til hofmester på Sorø Akademi og til lensmand på Børglum Kloster. På hans initiativ fik akademiet en ny bygning til biblioteket, og for det religiøse liv på akademiet havde han, utvivlsomt påvirket af sine ungdomsår på Rosenholm, en levende interesse; han indførte daglig bibellæsning og nye bønner, således som det havde været skik på Rosenholm, hvor hver dag begyndte og endte med bøn og salmesang.¹ Han døde 17. september 1653 i Odense og begravedes i Sorø kirke. 1628 var han blevet gift med den belæste og begavede KAREN BILLE (1598–1670), datter af MARKVARD BILLE til Hvidkilde (1568–1631) og SUSANNE BROCKENHUUS (1575–1606). Der var i ægteskabet 8 børn, deriblandt slægtens sidste mand, diplomaten, stiftamtmand og overhofmester for det ridderlige akademi i København, geheimeråd MARCUS GIØE til Hvidkilde (1635–98).²

OTTE GIØE³ (1604–42) rejste 1616–19 udenlands (Giessen og Strasbourg) med fætteren GUNDE ROSENKRANTZ⁴ (1604–75) og senere med broderen Falk, deltog i Trediveårskrigen, var 1629–32 hofjunker, købte 1631 Brandholm af sin svigermoder, men afstod gården dagen efter til sin broder Eskild for dennes anpart i Turebygård. 1639 blev han løjtnant ved det sjællandske kompagni af rostjenesten. Han var gift (1632) med den lærde BIRGITTE THOTT⁵ (1610–1662), datter af CHRISTEN THOTT til Boltinggård (1568–1617) og slægtbogsforfatterinden SOPHIE BELOW⁶ (1590–1650). Hun lærte sig tysk, fransk, en-

¹ J. Oskar Andersen, Holger Rosenkrantz den Lærde, 1896, s. 286 ff. Holger Rosenkrantz lod 1608 bygge det endnu eksisterende kapel på Rosenholm og udsendte 1631 under titlen „Hør Danske Mand“ et opbyggelsesskrift, indeholdende de af Rosenholm-kredsen ved den daglige husandagt anvendte bønner og salmer. I Karen Brahes bibliotek (ms. A III, 6) findes et af Falk Giøe fra latin oversat skrift Om Føddernes Toening og den hellige Nadveres Indstiftelse.

² Dansk biogr. Leks., VIII, 1936, s. 136–40.

³ Danmarks Adels Aarvog, XIII, 1896, s. 159; Hirsch; Museum, 1895, 1. halvbind, s. 336.

⁴ Senere rigsråd; forfatter af flere opbyggelige og patriotiske skrifter på dansk, tysk og latin, se Dansk biogr. Leks., XX, 1941, s. 70–74.

⁵ Dansk biogr. Leks., XXIV, 1943, s. 38–39. Nogle af hendes manuskripter er gennem svigerinden Anne Giøe kommet til Karen Brahes bibliotek. Hun stod Rosenholm-kredsen nær; således har hun oversat til dansk Holger Rosenkrantz' „Fürstenspiegel“. I Det kgl. Bibl. (Rostgaards Saml. nr. 10,4^c) findes et eksemplar med påskrift: „min kjære og gode Moster, Fru Sofie Brahe, Holger Rosenkrandtes til Rosenholm, til en pligtig Lydigheds Bevisning haver jeg fordansket, skrevet og foræret denne Bog. Tureby d. 24. Dec. 1636. Birgitte Thott. Egen Haand.“ (J. Oskar Andersen, anf. værk s. 317 noten).

⁶ Dansk biogr. Leks., II, 1933, s. 351–52.

gelsk og spansk på egen hånd, efter mandens død tillige latin og i sine sidste leveår hebraisk, har oversat en del bøger og berømmes for sine oversættelser fra latin, særligt fordanskningen af Senecas skrifter (1658).¹ Af samtidens lærde stod navnlig Ole Worm (1588–1654) og Thomas Bartholin (1616–80) hende nær. Efter Turebygårds plyndring under svenskekrigen tilbragte hun sine sidste leveår i Sorø, hvis akademi arvede hendes betydelige bogsamling. Ægteskabet var barnløst.

Om den yngste broder, MOGENS GIØE, er ovenfor nævnt, at han faldt i krigen i Tyskland 1626. Han var ugift.

Mette Giøes optegnelser, der her gengives med hendes og søstrens ortografi,² indledes med følgende lille fortale:

Vdi Jesus Christe naffn.

Anno 1642 haffuer ieg skreffued denne bog, huor vdi findes naar oc paa huad sted ieg er fød, saa ocsaa min herkomst oc paa huad steder ieg haffuer værtt till denne dag, saa ocsaa hues ieg vill haffue forhandelled efter min dødellig affgang, disligeste den text som ieg vill haffue forklared i min liigs begengelse tagen aff Sanct Hanses aabenbaring 7 cap, bedendes huem som Gud forsynner mig till arffuinger att offuerleffue sligt redellig att vilde holde oc efterkomme,

Mette Giøe.

Derefter følger (bl. 1^v–52^r) sentenserne af den hellige skrift under overskriften: tillforn haffuer ieg villde mig sellff till paamindellse oc trøst sammenskriffue dese sentenser aff den hellige skreffit om døden[s] veshed oc trøst der imod.

Dette afsnit er delt i fire kapitler: døsens veshed (bl. 1^v–3^r), Raad oc paamindellse imod sikkerhed oc tryghed i denne kortte forfengelig verden (bl. 3^v–6^v), Trøst aff Guds ord imod fryct oc redsell for døden (bl. 6^v–15^r), Syff skønne oc hellige tancker med derpaa föllgende suck³ oc bøn for en christen, der skal døe syg [rettet fra: der er død]

¹ Carl S. Petersen og Vilh. Andersen, Ill. dansk Litteraturhistorie, I, 1929, s. 540–42.

² Interpunktionen er derimod delvis normaliseret. Enkelte manglende bogstaver er sat i skarp klamme.

³ ∘: (kort) bøn eller salmevers, se Ordbog over det danske Sprog, XXII, 1944, sp. 962, betydning 2.2, jfr. Kingos Aandelige Siunge-Koor, hvor der foran hver morgensang og efter hver aftensang er indføjjet henholdsvis et morgen- og et aftensuk.

(bl. 15^f–20^v), og endelig: trøst imod dødsens forskreckelse; afsnittet slutter: „naar enden er god saa er allting gaadt¹ M. G.“

Mette Giøes ønsker med hensyn til sin begravelse begynder bl. 52^v med overskriften: hues ieg er begierendes att haffue forretted effter min dødelig affgang.

Først vill ieg alldellis ingen forfengelig pract heller offuermod haffue brugtt med mitt døde legemme, dett att nedlege vdi silcke tøy med sølff heller guld bebremed, ey heller kamerdug oc knepling, men aldeneste lerid till allt hues som er fornøden till den brug: thi dett er aabenbartt vi haffuer indtett indførtt med os i verden, ey heller skall nogett der aff vdføre², thi vi ere jord oc støff,³ oc vi skall bliffue igien till jord oc ormespise, huorfaar naar Gud, som gaff siellen, haffuer tagett den till sig igien i sin forvaring, da er dett gandske vfornøden med dett døde legeme vider att pralle heller dett bepryde, førend Gud self vill siell oc legemme tilhaabe samlle oc da self bepryde med Jesus Christis fortieneste, som ere de helliges rett-færdighed.

Oc derhos er att acte, att ald forfengelig pract, som driffues med de affdøde sallig Guds børns legemer, er en stor vederstygelighed for Gud oc alle Guds rette sande børn.

Paa predicke stollen vill ieg haffue forbigaaen ald verdens offuerflødige oc vittløfftige berømmelse, thi ieg kiendes mig for Gud alldellis ingen ros oc berømmelse att haffue fortient, men megett mere maa sige med Sancte Pouell,⁴ att vi fattes den roes, vi skulle haffue for Gud, thi Jesus Christus er bleffuen os aff Gud, visdom, rettfærdighed, helliggiørelse, igienløsning: paa dett, at huo som ieg vill rose, hand rose sig i Herren: Corintter 1. cap.⁵ ittem till de rommere 7. cap.⁶ Ieg ved, att i mig dett er vdi mitt kiød, boer inted gaatt, vilien mig offuer, men att fulkome dett gode, finder ieg icke, thi dett gode, som ieg vill giøre, giør ieg icke, men det onde, som ieg hader, dett giør ieg, ieg ellendige menniske, huo skall frie

¹ Det citerede blev et „bevinget“ ord efter titlen på Shakespeares “All’s Well that Ends Well” (1595), som Mette Giøe vel næppe har kendt, men udtrykket findes både i England og andre steder anvendt langt tidligere, f. eks. i *Gesta Romanorum* (1453): Si finis bonus est, totum bonus erit, se T. Vogel-Jørgensen, *Bevingede Ord*, 4. udg., 1955, s. 590.

² 1. Tim. 6,7.

³ Jfr. Job 10,9.

⁴ 1. Kor. 1,29–30.

⁵ 1. Kor. 1,31, jfr. 2. Kor. 10,17.

⁶ Rom. 7,18–19.

mig aff denne døds legem, ieg tacker Gud, ved Jesum Christum vor Herre.

Till de fattige husarme, faderløse oc hiælpeløse børn & hospetaller, hues ieg dennem villde vnde aff dett, Gud mig forleentt haffuer, som er en ringe ting, ieg dennem haffuer giffued, er dem i mitt leffuende lifff leuered,¹ effterdi att mand seer, att huad Guds børn dær om i deres yderste andordner, desuer sielden bliffuer hulden oc effterkommed, endog dett er Guds egen befalling,² oc huer menneske aff den christen kierlighed der till forplictet.

Esaias siger 58. cap.³: bær dig icke att bryde ditt brød for den hungrige oc indlede den ellendige i ditt hus, seer du en nøgen, da kled hannem, oc vnddrag dig icke for dit kiød. Ibidem: du skall skifte dit brød med den hungrige oc klede den nøgne.

Johan siger 1. epistell 3. cap.:⁴ huo som haffuer denne verdens gode oc acter sin broder lide nød oc lucker sitt hiertte till for hannem, huorledes bliffuer Guds kierlighed i hannem.

Er ieg ogsaa begierendes paa det allerkieligste aff min[e] gode arffuinger, att min begraffuelse maatte skee vden pract och stor offuerflødige bekostring, saa ocsaa att ieg maatte icke nederleges i min kiste vdi andett end lined och gandske inted silcke vdi heller søllff och guld knepling heller traæ knipeling, thi naar siellen er vdi Guds rige, da er dett baade for Gud och alle Guds børn en stor vederstygelighed att bruge prall och pract med den arme jordklump, som skall forteres aff ormer oc madiker. Gud unde mig saa att leffue her vdi verden, att Gud aff sin naade self vill pryde siell oc legem tilhaabe vdi Guds rige.

¹ Jfr. nedenfor og Henning Paulsen, Sophie Brahes Regnskabsbog 1627-40, 1955, s. 116: [1635] „Annammit aff Mette Giøe som hun gaff en stackars mand for 4 schiper biug 3 ort“ og s. 117 [1635]: „Annammit aff Mette Giøe, som hun haffde bortgiffuen til fattige folck effter zedels lydelse, 19 tønder rug, for 38 rdl.“

² At dispositioner mortis causa eller specielt „sjælegaver“ skulde anses som „Guds egen befalling“ kan ikke siges at have været almindelig dansk retsopfattelse. I kanonisk ret hævdede kirkefaderen Augustin (død 430), at man burde indsætte Kristus (o: kirken og de fattige) som arving jævnsides med sine børn, se Gratians dekret c. 8, C. 13. q. 2, der gengiver Augustins sermo 355: „Sed plane sic faciat quod saepe hortatus sum: Unum filium habet, putet Christum alterum; duos habet: putet Christum tertium; decem habet: faciat Christum undecim et suscipio“, jfr. Stig Iuul, Fællig og Hovedlod, 1940, s. 66-68. Udtrykket „Guds egen befalling“ i teksten ovenfor går dog måske snarere på det følgende: at det er en kristenpligt at hjælpe sine medmennesker.

³ Esaias 58,7.

⁴ 1. Johs. 3,17.

Min fødsell, herkomst, lifff oc leffned.

Jeg er fød paa mine forældres feederne gaard, Skørringe gaard vdi Fallster, Anno 1599 den 27 Junie, som var en onsdag.

Min fader var Hendrick Giøe till Skørringe.

Min moder frue Berette Brahe aff Ellffued.

Min fader fader var Eskell Giøe till Skørringe.¹

Min fadermoder var fru Sebelle Gyllenstierne, aff Stiernholm² i Skaane.

Min fader far fader var her Hendrick Giøe,³ rider, till Gisellfeld, kong Christen den Andens stadtholder, høffuidsmand paa Kiøbenhaffn slott, som var her Eskell Giøe⁴ till Krenkerup,⁵ rider, oc frue Mette Rosenkrantz⁶ aff Biørnhollms⁷ søn.

Min farfaders moder, frue Elline Gowdow⁸ aff Skørringe, som var Henning Gowdow⁹ till Skaffteløff¹⁰ oc frue Anne Giøe¹¹ aff Kistrup¹² deris datter.

Min fadermoders fader var her Mogens Gyllenstiern¹³ aff Stiernholm, rider, Danmarck riges raad oc stadtholder i Norge, som var

¹ Eskild Giøe, død 1573, se Danmarks Adels Aarvog, XIII, 1896, s. 156.

² Sibylle Gyldenstierne, 1540–1611, se Danmarks Adels Aarvog, XLIII, 1926, II, s. 24. Stiernholm: Vemmehög herred, Skåne.

³ Henrik Giøe, død 1533, se Dansk biogr. Leks., VIII, 1936, s. 135–36, Danmarks Adels Aarvog, XIII, 1896, s. 155–56.

⁴ Eskild Giøe, rigsmarsk, død 1506, se Dansk biogr. Leks., VIII, 1936, s. 132–33. Han var søn af Mogens Axelsen Giøe (død ca. 1450) og Ide Eskildsdatter Falk. Om den videre ascendens se Danmarks Adels Aarvog, XIII, 1896, s. 142 ff.

⁵ Senere Hardenberg (Maribo amt, Musse herred, Radsted sogn), jfr. H. H. Berner Schilden Holsten, Danske Herregaardes Ejere, II, Hovedsæderne i Baronierne, 1909, s. 20.

⁶ Mette Rosenkrantz, død 1503, datter af rigsråd Erik Ottesen Rosenkrantz (ca. 1427–1503) og Sophie Gyldenstierne (død 1477), se Danmarks Adels Aarvog, XXVII, 1910, s. 394–95.

⁷ Nu Høgholm (Randers amt, Mols herred, Tistrup sogn).

⁸ Eline Godov, død 1533, se Danmarks Adels Aarvog, XI, 1894, s. 49.

⁹ Henning Olufsen (Godov), se sst. s. 48–49.

¹⁰ Skafftelvgaard lå i Sorø amt, Slagelse herred, Nordrup sogn; endnu 1774 fandtes ruiner af gården.

¹¹ Anne Giøe, se Danmarks Adels Aarvog, XIII, 1896, s. 147, datter af hr. Anders Staverskov eller Giøe til Kærstrup og dennes anden hustru Margrethe Rønnow Corfzitdatter.

¹² d. e. Kærstrup (Maribo amt, Fuglse herred, Fuglse sogn).

¹³ Mogens Gyldenstierne, 1481–1569, se Dansk biogr. Leks., VIII, 1936, s. 498–503.

her Hendrick Gyllenstierne¹ till Iffuerness,² rider, oc frue Karene Bille³ aff Egede⁴ deris søn.

Min farmoders moder var frue Anne Sparre,⁵ som var her Mouritz Ibson Spare⁶ aff Suanholm,⁷ rider, oc frue Karen Høg⁸ aff Eskieer⁹ deris datter.

Min moderfader var Axell Brahe till Ellffuid,¹⁰ Danmarckes riges raad oc befallingsmand paa Dallum kloster.

Min moders moder var frue Mette Giøe¹¹ aff Skersøe.¹²

Min moders farfader var Otte Brahe til Knudstrup,¹³ Danmarckes riges raad, som var her Tyge Brahe till Tostrup,¹⁴ rider, oc frue Sophie Ruds¹⁵ søn.

Min moders farmoder var frue Biatte Bille,¹⁶ som var her Chlaus Bille¹⁷ aff Liungsgaard,¹⁸ rider, Norige riges hoffmester, oc frue Elisabeth Vllstand aff Glimminge¹⁹ deris datter.

¹ Henrik Knudsen (Gyldenstierne), død 1517, rigsråd, se Danmarks Adels Aarvog, XLIII, 1926, II, s. 26.

² Ivernæs, det nuværende Wedellsborg (Odense amt, Vends herred, Husby sogn), se H. Berner Schilden Holsten, Danske Herregaardes Ejere, I, 1906, s. 35.

³ Karen Bille, død 1540, se Danmarks Adels Aarvog, VIII, 1890, s. 69.

⁴ Senere Jomfruens-Egede (Præstø amt, Faxe herred, Øster-Egede sogn).

⁵ Anne Sparre, død 1564, se Danmarks Adels Aarvog, XXXIV, 1917, s. 517.

⁶ Mourids Jepsen Sparre, død 1534, se sst. s. 516.

⁷ Svaneholm, Vemmehög herred, Skåne.

⁸ Karen Pedersdatter Høg (Banner), se Danmarks Adels Aarvog, II, 1885, s. 34.

⁹ Eskær (Viborg amt, Nørre herred, Grinderslev sogn).

¹⁰ Axel Brahe til Elvedgård (Odense amt, Skovby herred, Vevlinge sogn), 1550-1616, se Dansk biogr. Leks., III, 1934, s. 564-65.

¹¹ Mette Giøe, død 1584, se Danmarks Adels Aarvog, XIII, 1896, s. 155.

¹² Skærsø (Randers amt, Mols herred, Dråby sogn).

¹³ Otte Brahe til Knudstrup (nu: Knutstorp, Kågerøds sogn, Skåne), 1518-71, se Dansk biogr. Leks., III, s. 574, fader til astronomen Tyge Brahe (1546-1601).

¹⁴ Tyge Brahe til Tostrup (Ingelstad herred, Skåne), rigsråd, død 1523, se Dansk biogr. Leks., III, 1934, s. 574.

¹⁵ Sophie Rud, død 1555, se Danmarks Adels Aarvog, XXIX, 1912, s. 445, datter af Jørgen Rud til Vedby (død ca. 1505) og Kirstine Eriksdatter Rosenkrantz til Elvedgård (død 1509); hun var 2. gang gift (ca. 1528) med rigsråd Erik Madsen Bølle til Tersløse og Orebygaard (ca. 1495-1563).

¹⁶ Beate Bille, 1526-1605, se Dansk biogr. Leks., III, 1934, s. 13, Danmarks Adels Aarvog, VII, 1890, s. 67.

¹⁷ Claus Bille, ca. 1490-1558, rigsråd, se Dansk biogr. Leks., III, 1934, s. 23-26, Danmarks Adels Aarvog, VII, 1890, s. 86, søn af ridder og rigsråd Steen Basse Bille (ca. 1446-ca. 1520) og Margrethe Rønnow.

¹⁸ Lyngsgård (Villands herred, Skåne).

¹⁹ Lisbet Ulfstand, død 1540, datter af lensmand Jens Holgersen Ulfstand

Min moders morfader var Fallik Giøe¹ till Skeersøe, som var her Mogens Giøe² aff Bollerup,³ rider, Danmarckis riges hoffmester, oc frue Margrette Stures⁴ diris søn.

Min moders mormoder var frue Ide Vllstand,⁵ som var her Truds Vllstand⁶ till Torup, rider, oc frue Ide Brock⁷ diris datter.

Anno 1611 kallede Gud min sallige fader 28. september.

Anno 1619 kalledett Gud min sallige moder. Saa kom ieg med mine andre søstre i min kiere morbroder⁸ Hollger Rosenkrantz till Rosenholm oc min kiere moster, frue Sophie Brahe, deris hus, huor ieg var hos denem, saa ocsaa noglle aar i midler tid hos Cantzler her Chresten Tamesøn⁹ oc min mosterdatter frue Mette Rosenkrantz, till Anno 1649 Vor Herre kaldett min sallig moster, frue Sophie Brahe, da cantzler her Christiann Tames begiertte, ieg villde bliffue vdi hans [hus]¹⁰, huor ieg [herover skrevet med søsteren Anne Giøes

(død 1523) og dennes 2. hustru Margrethe Trolle (1475–1522), se Danmarks Adels Aarbog, XIII, 1896, s. 437 f., Dansk biogr. Leks., XXIV, 1943, s. 496–97. – Glimminge: Jerstad herred, Skåne.

¹ Falk Giøe, død 1554, se Danmarks Adels Aarbog, XIII, 1896, s. 153. Ascendens se H. Berner Schilden Holsten, Falk Gøyes og Ide Ulfstands Gobelin i Fra Arkiv og Musæum, 2. rk., I, 1925, s. 315 f.

² Mogens Giøe, død 1544, se Dansk biogr. Leks., VIII, 1936, s. 141–47. Han var i sit 1. ægteskab med Mette Bydelsbak (død 1513) fader til Birgitte Giøe (ca. 1511–74), der 1544 blev gift med rigsråd, admiral Herluf Trolle (1516–65).

³ Bollerup: Ingelstad herred, Skåne.

⁴ Margrete Sture, død 1528, se Danmarks Adels Aarbog, XXXVII, 1920, s. 524, datter af Claus Sture til Gammelgaard (død senest 1508) og Sophie Holk (død tidligst 1541).

⁵ Ide Ulfstand til Trudsholm (Voldborg herred), død senest 1604, se Danmarks Adels Aarbog, XIII, 1896, s. 432. Ascendens se H. Berner Schilden Holsten, Falk Gøyes og Ide Ulfstands Gobelin i Fra Arkiv og Musæum, 2. rk., I, 1925, s. 315 f.

⁶ Truid Gregersen Ulfstand til Torup (Skåne), 1487–1545, rigsråd, søn af Gregers Jepsen til Torup og Skabersø og Else Bille, se Dansk biogr. Leks., XXIV, 1943, s. 504–07, Danmarks Adels Aarbog, XIII, 1896, s. 430. Han var 2. gang gift med Gørvæl Fadersdatter Sparre (ca. 1509–1605), se Dansk biogr. Leks., XXII, 1942, s. 337–39.

⁷ Ide Brock, død ca. 1531, datter af Lauge Brock (død 1504) og dennes 1. hustru Else Laxmand, se Dansk biogr. Leks., IV, 1934, s. 134–35, Danmarks Adels Aarbog, V, 1889, s. 103 ff.

⁸ ∴: mosters mand.

⁹ Christen Thomesen (Sehsted), 1590–1657, søn af Thomes Maltesen til Bækmark og Tanderup (1555–1609) og Anne Christoffersdatter Lunge (1550–1607), se Dansk biogr. Leks., XXI, 1941, s. 545–59.

¹⁰ Christen Thomesen Sehsted ejede i København den store ejendom på Nytorv (1685-matriklens nr. 114 A–F, 100–104, nuv. matr. nr. 1 af Vester kvarter),

hånd: min salig syster] forbleff till [herefter fortsat af Anne Giøe:] forbleff paa en 18 Aar, til Gud kalde her Canseller 1657, i medeller tid beuiste den s. herre hinder stor elskelighed och venskab, min sallig syster och vied aller største omhygelighed och vovede den s. herre altid saa uel som høye alder och sygdom, til Gud kaldt ham. Hans børn,¹ som endo icke alt uare opvoxne, omgickes hun med stor finhed och huldhed och høgelig elskede dem til hindis død, huilke di och alle erkende i det alle lod see mod hinde stor uenskab och inbydelse, huilke min sallig syster icke nochsom kunde fuldsige² och takke dem for deris store findhed, som de altid beuiste hinder. Forskreffne aar, som Gud haffde kaldt her can[ssler], som hun med stor bedrøffelse hierttelig begræd for hans retsindig och meget gode omgengelse mod sig, søgte hun hierttelig Gud, som hun altid i alle hindis fortagende med flüchtig bøn, som och gaf hinder i sinde ad hun i Jesu naffn uilde bliffue i Kiøbenhavn, huor hun da leyede Lene Biørn Benctson gaard paa Ny Torf,³ huor udj hun bode 3 Aar

hvor nu Domhuset m. v. ligger. Efter hans død tilskødedes ejendommen hans sviger-søn, rentemester, geheimeråd Mogens Frijs til Frijsenborg (1623-75). Senere kom ejendommen til kronen, og fra 1691 havde det ridderlige akademi til huse her. Mette Giøes brodersøn, Marcus Giøe til Hvidkilde (1635-98), slægtens sidste mand, der 1695-98 var overhofmester ved akademiet, havde disse år sin bopæl her. Efter akademiets ophævelse 1710 anvendtes ejendommen til Landkadetakademiet, og under Københavns slots ombygning havde Hofretten og Højesteret sæde her. 1727 åbnedes i denne ejendom Det kgl. Vajsenhus. Ejendommen gik til grunde ved branden 1728. Se H. U. Ramsing, Københavnske Ejendomme 1377-1728, IV, Vester Kvarter, 1945, s. 53.

¹ Christen Thomesen Sehested havde 11 børn, hvoraf 6 døde spæde eller unge. De øvrige var: Axel Sehested til Stovgård (død 1666), 1654 gift med Øllegaard Ottesdatter Thott til Mogenstrup (1638-91); Anne Sehested (1631-61), 1652 gift med geheimeråd Mogens greve Frijs til Frijsenborg (1623-75); Erik Sehested til Lykkesholm (1633-83), 1660 gift med Margrethe Ramel (1639-99); Sophie Sehested til Mindstrup (1635-70), 1653 gift med kansler, præsident i statskollegiet Peder Reedtz til Tygestrup m. v. (1614-74) og endelig Dorthe Sehested (1637-64), 1656 gift med rentemester Peder Juel til Hundsbæk (1623-56) og senere med admiral, amtmand. Markor Rodsten til Lerbæk og Nørre Elkær (1625-81), se Danmarks Adels Aarbog, LXXI, 1954, II, s. 29-31.

² ∴: fuldt udsige, se Otto Kalkar, Ordbog til det ældre danske Sprog, V, 1908-18, s. 329 (betydning 1).

³ Helene, enke efter Bjørn Bentzen, ejede ejendommen matr. nr. 147 (nuv. matr. nr. 46) af Snarens kvarter, hvor nu ejendommen Nytorv 11 er beliggende, men solgte den til Mette Giøe, der nævnes som ejer i januar og december 1659. Mette Giøe har således ikke som anført af Anne Giøe kun lejet ejendommen, se H. U. Ramsing, Københavns Ejendomme 1377-1728, III, Snarens Kvarter, 1945, s. 58, E. Marquard, Københavns Borgere 1659, s. 30 og s. 97.

til anno 1660, den da bleff solt¹ och da fløtte i Volf Rafns gaard i broleger gade² huor vdj hun bode 4 Aar, til Gud kallede hinder. Dis i medeltid haffuer hindis leffnet uere stelle och enligt som hindis høy alder och disse besuerlige tide³ best med førde, och effter St. Pouels ord⁴ hold flitig med bøn och læsning afften och morgen och morgen med bøn och sallmer och et capitel af bibellen,⁵ der for uden flitig i enrum søgt Gud med bøn och læsning bode i bibellen och andre gudelige bøger, huor udj hun megt uel uaar belæst och øffet. Gud haffde och giffuet hinder en synderlig och serdelis god hukommelse, att huis hun læste, kunde hun med stor forundring sig erindre och tydelig repætere och føre sig uel til brug, hindis meste øffuelse och idret vaar med læsning bode i Guds ord och i andre skøne tyske histori af de fornemmiste, huor udj hun forløstede sig. Fattige bleff icke heller af hinder forgiæt, mens lagde och sin skierff i Guds kiste,⁶

¹ Til byfoged Jens Mouritzen (død 1672), se Ramsing anf. st.

² o: Brolæggerstræde. Ridefoged over Københavns slots len Wolff Raffin var ejer af ejendommen matr. nr. 126B (nuv. matr. nr. 46) af Snarens kvarter, der lå hvor nu hjørneejendommen Rådhusstræde 1/Brolæggerstræde ligger. 1664 var brygger Iffuer Jacobsen ejer af ejendommen, se H. U. Ramsing, Københavns Ejendomme 1377-1728, III, Snarens Kvarter, 1945, s. 58.

³ Der tænkes vel særligt på svenskekrigene 1657-58 og 1658-60 og de deraf følgende besværligheder. Hertil kom, at København i disse år hjemsøgt af en række farsoter. 1645 rasede en blodgangs-epidemi, fra foråret 1654 til februar 1655 en byldepest, der iflg. Thomas Bartholin krævede 9000 menneskeliv i København. Hoffet forlod byen, Universitetet lukkede, den herredag, der skulde have været afholdt i København, blev berammet til Kolding; 1656 grasserede en ondartet koppesygd. Se Hist. Tidsskr., 6. rk., II, 1889-90, s. 231 f., F. V. Mansa, Bidrag til Folkesygdommenes og Sundhedspleiens Historie i Danmark, 1873, s. 324 ff. og Peter Linde, Georg Borup og Arthur G. Hassø, Vor gamle Hovedstad, 1929, s. 211 og 213.

⁴ Bl. a. Rom. 12,12 og 15,30; 1. Kor. 7,5; Kolos. 4,2; 1. Tim. 2,1 og 5,5.

⁵ Således havde det også været skik på Rosenholm, jfr. ovenfor og J. Oskar Andersen, Holger Rosenkrantz den Lærde, 1896, s. 287-90. Det fortælles, at Sofie Brahe havde inddelt sin bibel i afsnit, således at hun kunde nå at få den læst igennem tre gange årlig. Foran i det ovenfor s. 57 note 1 nævnte større håndskrift med sentenser fra det gamle og det ny testamente (Karen Brahes bibl., ms. A VI, 65) har Mette Giøe skrevet, at hun har „vdskreffuen dise skøne sentenser mig selff til erindring oc daglig paamindelse“.

⁶ o: fattigblok, kirkebøsse (eller -blok). Ordet, der ikke findes hos Otto Kalkar, Ordbog til det ældre danske Sprog eller Ordbog over det danske Sprog, findes i tysk (Gotteskasten), se f. eks. Moriz Heyne, Deutsches Wörterbuch, I, 1890, sp. 1235, P. L. Ipsen, Tysk-Dansk Ordbog, I, 1906, s. 374. I den katolske tid betragtedes gaver til fattige, til kirker og klostre som gaver til Gud, der blot skulde forvaltes af de kirkelige myndigheder. Smlg. til udtrykket iøvrigt 2. Kong. 12,9, 2. Krøn. 24,8 ff., Mark. 12,41 og Luk. 21,1.

thi i Skaane, som hun haffde bekomit sit arffue gods effter hindis s. forælder, gaff hun der til nogen sengeligende 23 tynder hart korn, och i Kiøbenhavn i Uor Fru sogen gaf hun, saa lenge hun lefde, j sted huer søndag til sengeligende, som klokeren udbytte.¹ Sidenn Gud kaldede hindis meget fornemme gode uen h. cansler, haffde hun verit helsuag och skrøbelige. I den bedrøfflige suenske krie kom hun til Sorø til min moster søn, Jørgen Rosenkrantz,² som da uaar hofmester, paa stedt blef hun syg af en skiørbugs feber, som nogen uger holt ued hinder med stor suaghed och maethed, en dog docter Bølke,³ da han mayastatis medikus och min sallig syster meget gode uen, flitig meddellett hinder sine gode raad saa uel som docter Hendrik Møineke,⁴ siden hun kom til Kiøbenhavn igen, flitig besøgt hinder och meddellet, huis hinder kunde styrke, saa uaar der dog liden forandring med hinder, efftersom hun uaar hel klenglig⁵ och spedlemmit, haffuer paa tu aars tid mesten liget ued sengen, saa hun saae sig nu uel att uide, hindis tid icke att bli lang och som altid af meniskelig skrøbellighed undsatte⁶ sig for døde[n]. Sagde tit til mig, att hun nu gudskelof icke mere frygtede for døden, mens naar Gud uilde

¹ ∴: uddele, se Otto Kalkar, Ordbog til det ældre danske Sprog, IV, 1902-07, s. 549, C. Molbech, Dansk Glossarium, II, 1866, s. 224-25.

² Jørgen Rosenkrantz (1607-75), søn af Holger Rosenkrantz den Lærde, var 1653 udnævnt til hofmester for Sorø akademi og forstander for Herlufsholm og søgte energisk, men forgæves, at afværge akademiets ophævelse (1665). Han var (1637) gift med Christence Juel (1612-80), datter af statholder i Norge Jens Juel (1580-1634) og Ida Lange (1584-1649), se Dansk biogr. Leks., XX, 1941, s. 104-05.

³ Peter Bülche (1605-71), 1638 livlæge hos Christian IV og dennes søn, hertug Frederik (III), fra 1648 bosat i København, blev 1667 efter Hans Nansens død præsident i København, se Dansk biogr. Leks., IV, 1934, s. 384-85, V. Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevesen, I, 1873, s. 502-04 og Kr. Carøe, Den danske Lægestand 1479-1788, 1909, s. 21. Han ejede fra 1661 ejendommen matr. nr. 95B af Strand kvarter i København (nuv. Slotsholmsgade 10), se H. U. Ramsing, Københavns Ejendomme 1377-1728, II, Strand Kvarter, 1943, s. 68, der efter hans død solgtes til Sophie Amalie Moth (1654-1719), den senere grevinde af Samsøe. Han var fader til borgmester i København Titus Bülche (1639-84), der havde studeret i Sorø, se Dansk biogr. Leks., IV, 1934, s. 385.

⁴ Henrik à Møinichen, 1631-1709, dr. med. (Angers) 1660, praktiserede i København, hofmedikus hos Frederik III 1662, livmedikus hos Christian V 1670 og senere hos Frederik IV, højesteretsassessor 1687, justitsråd 1695, se V. Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevesen, I, 1873, s. 508-09, Kr. Carøe, Den danske Lægestand 1479-1788, 1909, s. 90. Han var fader til oversekretær i Danske Kancelli, stiftamtmand Christian à Møinichen (1683-1749), se Dansk biogr. Leks. XVI, 1939, s. 353-55, og broder til maleren Claus Møinichen (ca. 1665-1710), se s. st. s. 355.

⁵ = kle[j]nlig, d. e. lille, svag, se Otto Kalkar, Ordbog til det ældre danske Sprog, II, 1896-98, s. 526, C. Molbech, Dansk Glossarium, I, 1857, s. 439.

⁶ ∴: blev bange for, se Otto Kalkar anf. værk IV, 1902-07, s. 675, sp. 2.

kalde hinde, uaar hun uel til frieds, och som sallig her canslers gode barn altid beuiste hindir stor uenskab, haffde cansller her Petter Reedtz¹ och af Sophie Sested² bedet hinder til sig fredagen, som uaar den 14. october, och alligeuel hun paa dj tider uaar helsuag, uilde hun icke necte deris gode begering, mens uaar hos dem³ til afftens maaltid, huor fra hun hel suag och syg kom hiem i sit hus om afften kloken uaar 8 och da laget sig strax och icke siden uaar ope, uden nehr de rede hind[is] sneg.⁴ Mandagen den 17. dito forøgtis hindis suaghed megt, huilke hindis piger uel saae, huor for dj bad, de maatte lade hindis gode uenner uide hindis suaghed, bød dem, di det icke maatte giøre, hun uilde helst haffue rolighed, di icke heller torde skicke bud effter en prest, thi hun for faa dage siden haffde forligt sig med Gud, sagde sig uel att uere tilfrids, naar Gud uilde komme. Sagde sig at uilde lige sig til søffns, sagde altid Gud uilde kalde hinder her fra i en søffn, bad saa di piger uilde flitig see til hinder, lagde sig self i Jesu naffn til att soffue kloken 12 om midag til mod 6 slet om afften Gud kaldede hinder megt sagte ued tre smaa dybe suck uden al beuegelse i hindis alder 65 aar 4 maaneder. Saa Gud hørde hindis hierttens ynske, at hand, som self haffde told dødens bitterhed, uilde icke lade hende forneme saden angist effter sit egit løffte, at huo som tror paa mig skal icke see døden, men haffue det ewige lifff,⁵ huilke Gud giffue hinder och oss alle, att uj maa skillis her fra i en stadig tro til Christum och saa samllis i Guds rige. Amen. 1664.

Mens dette haffuer ieg mig høyelig att beklage offuer, att jeg icke kunde nyde min hierttes begæring att uere self hos min sallig

¹ Peder Reedtz, 1614–74, 1657 kansler, søn af rigsråd Frederik Reedtz (1586–1659) og dennes 1. hustru Birgitte Brahe (1591–1627). Han var 1. gang gift (1653) med den i teksten nævnte Sophie Sehested, 2. gang (1672) med Anne Ramel (1643–1702), datter af hofmester, senere rigsråd Henrik Ramel (1601–53) og dennes 1. hustru Birgitte Lunge (1607–28), se Dansk biogr. Leks., XIX, 1940, s. 319–22. Peder Reedtz' datter Petra Sophie Reedtz (1675–1720) blev i ægteskab med geheime-etatsråd Tage Thott til Eriksholm (1648–1707), der iøvrigt var svoger til geheimeråd Marcus Giøe til Hvidkilde (1635–98), moder til den kendte bogsamler greve Otto Thott til Gaunø (1703–85).

² Sophie Sehested, 1635–71, datter af kansler Christen Thomesen Sehested og Mette Rosenkrantz.

³ Peder Reedtz ejede fra 1655 i København ejendommen matr. nr. 108A–B af Strand kvarter (på Slotsholmen, omtrent hvor nu Thorvaldsens museum ligger), se H. U. Ramsing, Københavns Ejendomme 1377–1728, II, Strand Kvarter, 1943, s. 75.

⁴ Skrivefejl (metathese) for: seng.

⁵ Johs. 3,15–16 og 6,40.

syster, der Gud kaldede hinde, efftersom min broder¹ Hans Bille² oc syster Beatte i same tider uaar her offuer i landet,³ och ui samt⁴ uilde uere i samme dage hos hinder, huilk min sallig syster megt glæde[de] sig ued, mens Gud gaf hinder en langt høyre och større glæde, huilke ieg och mig hierttelig ynsker och lade mig aldrig offuerleffue mine gode sysken,⁵ om det er hans behagelig gode uillie icke imod, mens naadelig spare bode suoger och syster, att dj end nu lenge maa leffue och opfylde deris dag⁶ med Guds uelsig-nelse och glæde. Amen.

Dette haffuer ieg saa korttelig och med slette ord och tegne effter min sallig syster jomfru Mette Giøe, effterdj hun i sin siste dage blev anderlis til sins, end som hun her for i bogen haffuer med egen haand optegnet, thi som hun saae alt for stor uro och pract begikis her med dj døde, en i fortiden blev holdt, bad hun meget enstendelig och høyelig hindis effterlatte systre och arffuinge uilde i stilhed lade hinder hen-berre om afften,⁷ dog det i sandhed uaar oss alle høyelig imod, kunde dog icke forbigaae, ui jo skulde effterkome hindis bege-ring och uillie, effterdj det er alt samen forfængelighed, ia idel for-fængelighed.⁸

Skriffuit 1664 november maanet.

Anne Giøe.

¹ o: svoger, jfr. Ordbog over det danske Sprog, II, 1920, sp. 1180, betydning 2,3.

² Se ovenfor s. 66 med note 7.

³ o: på Sjælland. Hans Bille og Beate Giøe havde deres hjem på Jungetgård i Jylland (Viborg amt, Nørre herred, Junget sogn).

⁴ o: sammen med, se Otto Kalkar, Ordbog til det ældre danske Sprog, III, 1892-1901, s. 681.

⁵ På det tidspunkt, da Anne Giøe nedskrev dette, levede af hendes søskende kun søsteren Beate; desuden levede svigerinden Karen Bille og svogeren Hans Bille. Anne Giøe overlevede dem alle.

⁶ Jfr. Johs. 7,8: min tiid er ikke endnu opfyldt (bibeloversættelsen 1647: fuld-kommen), se Ordbog over det danske Sprog, XV, 1925, sp. 794, betydning 2.2. Om anvendelse af ordet „dag“ for menneskets levetid og virksomhed se samme værk III, 1921, sp. 412, betydning 1.4.

⁷ Begravelse om aftenen og natten kom i brug i Frankrig under Ludvig XIV og blev fra omkr. 1660 mode blandt adelen her i landet. 1661 begravedes Laurits Ulfeld i Odense, efter at mørket var faldet på, 1672 lod Griffenfeld sin hustru begrave om aftenen ved fakkelysning, og 1673 begravedes Christian Vs søn, prins Christian Vilhelm, på lignende måde, se Troels-Lund, Dagligt Liv i Norden i det 16de Aar-hundrede, 5. udgave, IV, 1929-31, XIV bog, s. 145.

⁸ Præd. 1,2 (Bibeloversættelsen 1647): (Det er) idel Forfængelighed/ sagde Prædickeren/ idel Forfængelighed/ det er altsammen Forfængelighed“, jfr. Præd. 12,8. Bibeloversættelsen 1931 har „tomhed“ i stedet for „forfængelighed“.